

მსოფლიოს წამყვანი ქვეყნების სახელმწიფო ვალის დინამიკა 2023-2024 წლებში და მისი სავარაუდო შედეგები

მალხაზ ჩიქობავა

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
ასოცირებული პროფესორი,
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
malkhaz.chikobava@tsu.ge

აბსტრაქტი

მოცემულ ნაშრომში გაანალიზებულია 2023 წლისა და 2024 წლის მიმდინარე პერიოდისათვის არსებული სახელმწიფო ვალების დინამიკა მსოფლიოს წამყვანი ქვეყნების მიხედვით და მათი შესაძლო ნეგატიური შედეგები გლობალურ ეკონომიკაზე.

ნაშრომში აღნიშნულია, რომ 2018-2023 წლებში, ვალების ყველაზე დიდი აბსოლუტური ზრდა პირველ ჯგუფში დაფიქსირდა ისეთ ქვეყნებში, როგორიცაა აშშ, იაპონია, საფრანგეთი და დიდი ბრიტანეთი. მეორე ჯგუფის ქვეყნებში ვალების ზრდის ძირითადი ნაწილი ჩინეთზე, ინდოეთზე, ბრაზილიასა და მექსიკაზე მოდის. საინტერესოა გლობალური ვალის დინამიკა შეფარდებით მაჩვენებლებში (მსოფლიო GDP-ის მიმართ ვალის წილი). გასული ათწლეულის დასაწყისში ამ მაჩვენებელმა GDP-ს 300%-ის ზღვარი. 2023 წლის ბოლოსათვის, სახელმწიფო ვალის აბსოლუტური მნიშვნელობის მქონე ქვეყნების სიაში სამი ლიდერი იყო გამოკვეთილი – აშშ, ჩინეთი და იაპონია. შეერთებული შტატები ბევრად უსწრებდა ყველას, მისი ეროვნული ვალი 2023 წლის ბოლოს 35 ტრლნ დოლარს აღწევდა. წლიურმა ზრდამ 6% შეადგინა. ჩინეთის სახელმწიფო ვალი 14,9 ტრლნ დოლარს შეადგენდა, ზრდამ წინა წელთან შედარებით 8% შეადგინა. იაპონიის სახელმწიფო ვალი 10,6 ტრლნ დოლარი იყო, რომელიც მრავალი წლის განმავლობაში პირველად შემცირდა 3%-ით. სამი ქვეყნის მთლიანი ვალი 2023 წლის ბოლოს 63,0 ტრლნ დოლარს უტოლდებოდა. მსოფლიოს ათ ქვეყანაზე – აშშ, ჩინეთი, იაპონია, დიდი ბრიტანეთი, საფრანგეთი, ინდოეთი, გერმანია, იტალია, კანადა, ბრაზილია – გასული წლის ბოლოს გლობალური სახელმწიფო ვალის დაახლოებით 85% მოდიოდა, ხოლო მსოფლიოს დანარჩენ 168 ქვეყანაზე – დაახლოებით 15%.

საპროცენტო ხარჯები სწრაფად იზრდება, მაგრამ ბიუჯეტის შემოსავლები არ შეესაბამება მას. შედეგად, 2024 წლის ივნისში შეერთებულმა შტატებმა ბიუჯეტის შემოსავლების 30%-ზე მეტი დახარჯა ეროვნულ ვალზე პროცენტის გადახდაზე. სახელმწიფო ვალის მომსახურებამ უკვე გადააჭარბა თავდაცვის ხარჯებს და აშშ-ის ფედერალური ბიუჯეტის მთავარი პუნქტი გახდა. ასეთმა „რეკორდმა“, რომელიც ერთი შეხედვით მხოლოდ შეერთებულ შტატებს ეხება, მთელი მსოფლიო დაძაბა. ამერიკა სწრაფად მიისწრაფვის სუვერენული დეფოლტისკენ, რაც გლობალური ფინანსური და ეკონომიკური კატასტროფის მომასწავებელია, ვინაიდან მსოფლიოს მრავალი ქვეყანა ამერიკის სახელმწიფოს კრედიტორია.

საკვანძო სიტყვები: სახელმწიფო ვალი, სუვერენული დეფოლტი, ვალზე მომსახურე პროცენტები, ვალის აბსოლუტური და შეფარდებითი მაჩვენებლები, წმინდა საინვესტიციო პოზიცია, კაპიტალის ექსპორტი, კაპიტალის იმპორტი.

საერთაშორისო ფინანსების ინსტიტუტი (Institute of International Finance – IIF) რეგულარულად აკვირდება გლობალური ვალის ოდენობას და მის ძირითად კომპონენტებს. მთლიანი

გლობალური ვალის მაჩვენებელი 1) სახელმწიფოს, 2) შინამეურნეობის სექტორის, 3) არასაფინანსო კომპანიებისა და ორგანიზაციებისა და 4) ფინანსური სექტორის ვალებისგან შედგება.

IIF-ის მონაცემებით, 2023 წლის ბოლოსათვის მთლიანმა მსოფლიო ვალმა 307 ტრილიონ დოლარს მიაღწია. 2023 წლის დასაწყისში ეს მაჩვენებელი 297,5 ტრლნ აშშ დოლარს შეადგენდა. ამრიგად, მსოფლიო ვალის ზრდამ ერთ წელიწადში 9,5 ტრლნ დოლარი შეადგინა. 2023 წელს 300 ტრლნ დოლარის „ფსიქოლოგიური ბარიერი“ გადალახული იქნა. ბოლო ათი წლის განმავლობაში, ანუ, 2013 წელთან შედარებით, გლობალური ვალი თითქმის 100 ტრლნ დოლარით გაიზარდა, ხოლო 2018 წელთან შედარებით – 60 ტრლნ დოლარზე მეტი ოდენობით (Global Debt Monitor. Politics and Climate Finance in a High-Debt World. – IIF, November 16th, 2023). 2021 წელს გლობალური ვალი, ე.წ. „კოვიდ პანდემიით“ გამოწვეული კრიზისის შედეგად, საგრძნობლად გაიზარდა და 300 ტრლნ დოლარის თამასას მიუახლოვდა, მაგრამ იგი ვერ გადალახა. ახლა კი ეს თამასა დაძლეულია.

IIF არასამთავრობო ორგანიზაციაა, რომელიც წამყვანი ინდუსტრიული ქვეყნების 38 ბანკის მიერ 1983 წელს შექიმნა, 1980-იანი წლების დასაწყისში არსებული საერთაშორისო სავალს კრიზისის საპასუხოდ. ორმოცი წლის განმავლობაში, ორგანიზაციის წევრობა სტაბილურად გაფართოვდა და IIF ახლა 400-ზე მეტ კომპანიას, ბანკს და სხვა ორგანიზაციას მოიცავს 60-ზე მეტი ქვეყნიდან. IIF ერთადერთი ორგანიზაცია როდია, რომელიც გლობალურ ვალს აკვირდება.

მსოფლიო ვალის შესახებ სტატისტიკას საერთაშორისო სავალსტო ფონდიც (IMF) აწარმოებს, მაგრამ მისი შეფასებები უფრო მოკრძალებულია. მაგალითად, 2022 წლის ბოლოს, IMF-მა გლობალური ვალი 235 ტრლნ დოლარად შეაფასა, რაც დაახლოებით 1/5-ით დაბალია IIF-ის მიერ გამოთვლილ მაჩვენებელზე. თუმცა, განსხვავება IMF-სა და IIF-ის შეფასებებს შორის დიდწილად განპირობებულია იმით, რომ ფონდი არ მოიცავს ფინანსურ სექტორს (ბანკებს, სადაზღვევო კომპანიებს და ა.შ.) მთლიან დავალიანებაში. მაგრამ IIF ითვალისწინებს ფინანსური სექტორის ვალებს. აღსანიშნავია, რომ ბოლომდე ნათელი არაა, თუ როგორ გამოითვლება ისინი: მთლიანი დავალიანების თუ წმინდა ვალების სახით. ექსპერტების აზრით, IIF-ის მონაცემები უფრო სრულყოფილია.

მსოფლიო ვალის დაახლოებით 2/3 მოდის ე.წ. მწიფე ბაზრების (mature markets – MM) ქვეყნებზე, რომლებსაც „განვითარებულს“ უწოდებენ. ე. წ. განვითარებადი ბაზრების (emerging markets – EM), ანუ „განვითარებადი ქვეყნების“ მქონე ვალი მსოფლიო ვალის 1/3-ს შეადგენს. 2023 წლის ბოლოს, განვითარებული ქვეყნების მთლიანმა ვალმა 206,0 ტრლნ აშშ დოლარი შეადგინა, 2022 წლის იმავე პერიოდში არსებულ 194,4 ტრლნ აშშ დოლართან შედარებით. განვითარებადი ქვეყნების მთლიანი ვალი, შესაბამისად, 101,3 და 94,5 ტრლნ დოლარი იყო.

2018-2023 წლებში, ვალების ყველაზე დიდი აბსოლუტური ზრდა პირველ ჯგუფში დაფიქსირდა ისეთ ქვეყნებში, როგორიცაა აშშ, იაპონია, საფრანგეთი და დიდი ბრიტანეთი. მეორე ჯგუფის ქვეყნებში ვალების ზრდის ძირითადი ნაწილი ჩინეთზე, ინდოეთზე, ბრაზილიასა და მექსიკაზე მოდის.

საინტერესოა გლობალური ვალის დინამიკა შეფარდებით მაჩვენებლებში (მსოფლიო GDP-ის მიმართ ვალის წილი). გასული ათწლეულის დასაწყისში ამ მაჩვენებელმა GDP-ს 300%-ის ზღვარი გადალახა. 2021 წლის დასაწყისისთვის ეს მაჩვენებელი 362%-მდე გაიზარდა. ეს ნახტომი განპირობებული იყო არა მხოლოდ მკვეთრად გაზრდილი სესხებით, არამედ იმით, რომ 2020 წლის ბოლოს დაფიქსირდა გლობალური GDP-ის კლება. შემდეგ დაიწყო შეფარდებითი მაჩვენებლის თანდათანობითი ვარდნა, რომელიც 2022 წლის მე-4 კვარტალში 334%-მდე დაეცა. შემდეგ კი ის დასტაბილურდა და მომდევნო სამი კვარტალის განმავლობაში 333-335% დონეზე იყოფებოდა.

განვითარებადი ქვეყნების ჯგუფში ვალის შეფარდებითი სიდიდის ყველაზე დიდი ზრდა 2018-2023 წლებში რუსეთში, ჩინეთში, საუდის არაბეთსა და მალაიზიაში დაფიქსირდა. ვალის შეფარდებითი მაჩვენებლის ყველაზე დიდი კლება დაფიქსირდა ჩილეში, კოლუმბიასა და განაში.

განვითარებული ქვეყნების ჯგუფში 2018-2023 წლებში ქვეყნების უმეტესობამ აჩვენა ვალის შეფარდებითი სიდიდის შემცირება. მაგრამ არიან ქვეყნები, რომელთა ვალის ტვირთის შეფარდებითი მაჩვენებელი ამ პერიოდში გაიზარდა – ესენია: მალტა, ნორვეგია, იაპონია, საფრანგეთი, ესტონეთი და ლიტვა.

საინტერესოა ვალის ცალკეული ტიპების შეფარდებითი ტვირთის გლობალური პანორამა.

გლობალურად, სახელმწიფო ვალის ტვირთის მაჩვენებელი წელიწადში (2022 წლის ბოლოდან 2023 წლის ბოლომდე) GDP-ის 96,7-დან 97,0%-მდე გაიზარდა. განვითარებული ქვეყნების ჯგუფში ამ ტიპის ვალების ტვირთი წლის განმავლობაში ოდნავ შემცირდა – 115,9-დან 114,2%-მდე. მაგრამ განვითარებად ჯგუფში ის 64,5-დან 68,2%-მდე გაიზარდა. მიუხედავად ამისა, დღეისათვის განვითარებული ქვეყნების ჯგუფში სახელმწიფო ვალის შეფარდებითი მაჩვენებელი 1,67-ჯერ აღემატება განვითარებადი ქვეყნების ჯგუფის ანალოგიურ მაჩვენებელს. ამ ტიპის ვალზე ტვირთის ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი 2023 წლის ბოლოს იაპონიაში დაფიქსირდა – GDP-ის 239,9%. აშშ-ში ეს მაჩვენებელი 117,6% იყო; ევროზონაში – 92,6%, ხოლო დიდ ბრიტანეთში – 82,5%.

განვითარებადი ქვეყნების ჯგუფში სახელმწიფო ვალის შეფარდებითი მაჩვენებლის (პროცენტულად GDP-ის მიმართ) მიხედვით რეკორდსმენები შემდეგი ქვეყნები იყვნენ: სინგაპური – 170,8; ჰონგ კონგი – 103,4; განა – 85,9; ბრაზილია – 84,4; ჩინეთი – 83,0; ეგვიპტე – 81,4. აღსანიშნავია, რომ რუსეთში ეს მაჩვენებელი 23,0%-ია. შეიძლება ითქვას, რომ ეს რეკორდულად დაბალი მაჩვენებელია უმეტეს განვითარებულ და განვითარებად ქვეყნებთან შედარებით.

შინამეურნეობის სექტორის ვალის წლიური შეფარდებითი მაჩვენებლები ოდნავ შემცირდა – GDP-ის 63,1%-დან 61,7%-მდე. განვითარებული ქვეყნების ჯგუფში ეს მაჩვენებელი 73,3%-დან 70,7%-მდე შემცირდა. მაგრამ, განვითარებადი ქვეყნების ჯგუფში ოდნავ გაიზარდა – 46%-დან 46,7%-მდე. განვითარებული ქვეყნების ჯგუფში ვალის ტვირთი 1,51-ჯერ მეტი იყო.

ქვეყნები, რომლებსაც აქვთ შინამეურნეობის სექტორის ვალის ყველაზე მაღალი ტვირთი (პროცენტულად GDP-ის მიმართ), ასე გამოიყურება: სამხრეთი კორეა – 100,2; ჰონგ კონგი – 95,2; დიდი ბრიტანეთი – 78,5; აშშ – 73,2. მაგრამ არის ქვეყნები, რომლებსაც აქვთ ამ ტიპის ვალის საოცრად დაბალი მაჩვენებლები (პროცენტულად GDP-ის მიმართ): განა – 2,7; არგენტინა – 3,7; ეგვიპტე – 8,1; კენია – 10,7. ყველა ქვეყანა, სადაც შინამეურნეობის სექტორის ვალის დაბალი და ძალიან დაბალი მაჩვენებლებია, განვითარებადი ქვეყნების ჯგუფს მიეკუთვნება.

არასაფინანსო კორპორაციების ვალის შეფარდებითი მაჩვენებელი მთელ მსოფლიოში წლის განმავლობაში GDP-ის 96,0-დან 94,9%-მდე შემცირდა. განვითარებული ქვეყნების ჯგუფისთვის ეს მაჩვენებელი 92,9-დან 88,7%-მდე შემცირდა. განვითარებადი ქვეყნების ჯგუფში სავალო ტვირთი საგრძნობლად გაიზარდა – 101,4-დან 105,2%-მდე. ამ ტიპის დავალიანებისთვის განვითარებად ქვეყნებში ტვირთი უფრო მაღალი გამოდის, ვიდრე განვითარებულ ქვეყნებში (პირველი ორი ტიპის – სახელმწიფო და შინამეურნეობის სექტორის ვალისგან განსხვავებით).

არასაფინანსო კორპორაციების ვალების ტვირთის (პროცენტულად GDP-ის მიმართ) მხრივ რეკორდსმენები შემდეგი ქვეყნებია: ჰონგ კონგი – 267,9; ჩინეთი – 166,9; სამხრეთი კორეა – 126,1; იაპონია – 115,2; ვიეტნამი – 107,0. როგორც ხედავთ, ყველა რეკორდსმენი აღმოსავლეთ აზიის რეგიონიდანაა. დასავლეთის წამყვანი ქვეყნები ვალის შემდეგი მაჩვენებლებით ხასიათდებიან (პროცენტულად GDP-ის მიმართ): აშშ – 76,1; ევროზონის ქვეყნები – 95,5; დიდი ბრიტანეთი – 65,0.

მსოფლიოში ძალიან დაბალი მაჩვენებლის მქონე ქვეყნებია (პროცენტულად GDP-ის მიმართ): ნიგერია – 9,2; განა – 11,8; არგენტინა – 16,9; მექსიკა – 21,5; ინდონეზია – 23,3. რუსეთში ეს მაჩვენებელი GDP-ის 81,6%-ია. წინა წელს ეს 68,2% იყო, რაც ძალიან მნიშვნელოვანი ზრდაა.

საბოლოოდ, ფინანსური სექტორის ვალის შეფარდებითი მაჩვენებელი ერთი წლის განმავლობაში გლობალურად GDP-ის 81,5%-დან 79,5%-მდე შემცირდა. განვითარებული ქვეყნების ჯგუფში ვალის ტვირთი 108,5-დან 105,8%-მდე შემცირდა. განვითარებადი ქვეყნების ჯგუფისთვის – 36,2-დან 35,5%-მდე. აღსანიშნავია, რომ ამ ტიპის დავალიანებისთვის ტვირთი განვითარებული ქვეყნების ჯგუფში სამჯერ მეტია, ვიდრე განვითარებადი ქვეყნების ჯგუფში!

ფინანსური სექტორის ვალის ტვირთის ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი (%) შემდეგ ქვეყნებს ჰქონდათ: იაპონია – 198,3; სინგაპური – 168,9; დიდი ბრიტანეთი – 156,3; ჰონგ კონგი – 168,9; ევროზონის ქვეყნები – 106,6. აშშ-ში ეს მაჩვენებელი იყო 75,9%, ანუ დაახლოებით შეესაბამება მსოფლიო საშუალო მაჩვენებელს.

რიგ ქვეყნებში ინდიკატორის მაჩვენებელი ათ პროცენტზე დაბალიც კი იყო (პროცენტულად GDP-ის მიმართ): პაკისტანი – 1,3; კენია – 2,2; განა – 2,4; ინდოეთი – 2,6; ვიეტნამი – 4,5; ინდონეზია – 6,6; მექსიკა – 9,4; რუსეთი – 9,8%-ია.

თუ ზემოაღნიშნული ოთხივე კომპონენტის ვალს შევაჯამებთ, მაშინ ცალკეულ ქვეყნებში ვალის ჯამური მაჩვენებელი (პროცენტულად GDP-ის მიმართ) შემდეგი იქნება: იაპონია – 618,1; დიდი ბრიტანეთი – 382,3; სამხრეთ კორეა – 362,3; ჩინეთი – 358,9; ევროზონის ქვეყნები – 349,3; აშშ – 342,8. ეს არის მსხვილი ეკონომიკა, რომელთა შედარებითი მთლიანი ვალის დონე აღემატება გლობალურ საშუალო მაჩვენებელს.

ასევე არის ქვეყნები, რომლებსაც აქვთ მთლიანი ვალის ძალიან დაბალი შეფარდებითი მაჩვენებლები (პროცენტულად GDP-ის მიმართ): ნიგერია – 70,2; მექსიკა – 87,0; პერუ – 98,8; განა – 102,7; კენია – 103,4; არგენტინა – 112,7; ეგვიპტე – 114,5; თურქეთი – 116,9; რუსეთი – 137,7%. თუმცა ეს უკანასკნელი წლის განმავლობაში საგრძნობლად გაიზარდა, რომელიც 2022 წლის ბოლოს 109,5%-ს შეადგენდა.

IIF-ის მიმოხილვაში ასევე საინტერესოა ის მაჩვენებლები, რომლებიც ასახავს ვალების მომსახურების ხარჯებს ქვეყნების მიხედვით. ბიუჯეტის შემოსავლებთან მიმართებით, სახელმწიფო ვალის მომსახურების ხარჯები (საშუალო მაჩვენებელი 2017-2019 წლებში, გამოხატული პროცენტებში) შეადგენდა: ინდოეთი – 24; ბრაზილია – 13; სამხრეთ აფრიკა – 12,5; აშშ – 8,5; მალაიზია – 8; იტალია – 7; თურქეთი – 5; დიდი ბრიტანეთი – 4; საფრანგეთი – 3. ასევე მოცემულია ამ მაჩვენებლის შესაძლო საშუალო მნიშვნელობის პროგნოზი 2024-2026 წლებში. ინდოეთისთვის ეს უნდა იყოს თითქმის 30%, სამხრეთ აფრიკისთვის – 25%. აშშ-სა და მალაიზიაში ამ მაჩვენებლის საპროგნოზო სიდიდე 15%-ია და ა.შ. აბსოლუტური თვალსაზრისით, განვითარებული ქვეყნების ჯგუფში სახელმწიფო ვალის მომსახურებაზე წლიური საბიუჯეტო ხარჯები ბოლო წლებში (2017 წლიდან) დაახლოებით \$2 ტრილიონი იყო. განვითარებადი ქვეყნები (ჩინეთის გარეშე) სახელმწიფო ვალის მომსახურების წლიური ხარჯები 2009 წელს არსებული დაახლოებით 0,5 ტრლნ დოლარიდან თითქმის 1 ტრლნ დოლარამდე გაიზარდა 2022-23 წლებში. ჩინეთში ბოლო წლებში ასეთი ხარჯები უკვე შეადგენდა დაახლოებით 0,3 ტრლნ დოლარს. დღეისათვის, მთლიანად მსოფლიოში სახელმწიფო ვალების მომსახურების ღირებულება 2,8 ტრლნ დოლარს უახლოვდება.

გასული საუკუნის ბოლოდან 2023 წლის ჩათვლით, კერძო არაფინანსური სექტორის (საყოფაცხოვრებო სექტორი და არასაფინანსო კორპორაციების სექტორი) შემოსავლის წილი, რომელიც გამოყოფილი იყო ვალის მომსახურებაზე, 16-18%-ის ფარგლებში მერყეობდა განვითარებული ქვეყნების ჯგუფში. განვითარებადი ქვეყნების ჯგუფისთვის (ჩინეთის გამოკლებით) ეს წილი 1999 წელს თითქმის 18% იყო; 2004-2005 წლებში ის 9%-მდე შემცირდა; შემდეგ დაიწყო

ზრდა, 2008 წლიდან კი 10-დან 12,5%-მდე მერყეობდა. ჩინეთში 1999 წელს ეს მაჩვენებელი 10,5% იყო, 2023 წლისთვის კი 21,5%-მდე გაიზარდა.

ყველა მსხვილ ქვეყანას შორის, როგორც ზემოაღნიშნული ციფრებიდან ჩანს, იაპონიის ეკონომიკა ხასიათდება ვალის უდიდესი ტვირთით, რასაც სხვა წყაროებიც ადასტურებს.

როგორც ცნობილია, XX საუკუნეში ადგილი ჰქონდა გლობალური კაპიტალიზმის მნიშვნელოვან მეტამორფოზას. კერძოდ, გასული საუკუნის დასაწყისში წამყვანმა დასავლურმა ქვეყნებმა აქტიურად გაზარდეს კაპიტალის ექსპორტი და უკვე, აღნიშნული საუკუნის ბოლო ათწლეულებში დასავლეთის ქვეყნები კაპიტალის წმინდა იმპორტიორებად გადაიქცნენ, ანუ, კაპიტალის იმპორტმა მის ექსპორტს გადააჭარბა. ამაში განსაკუთრებულ წარმატებას აშშ-მა მიაღწია.

ადგილი, რომელსაც კონკრეტული ქვეყანა იკავებს საერთაშორისო საინვესტიციო გაცვლაში, შეიძლება შეფასდეს ისეთი სტატისტიკური დოკუმენტით, როგორიცაა „საერთაშორისო საინვესტიციო პოზიცია“. ასეთ დოკუმენტს ამუშავებს და აქვეყნებს მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყანა. საერთაშორისო სავალუტო ფონდის წევრი ქვეყნებისთვის ეს სავალდებულო დოკუმენტია. ამ დოკუმენტის პირველ ნაწილში მოცემულია მაჩვენებლები ქვეყნის საგარეო აქტივების შესახებ, რომლებიც ჩამოყალიბდა კაპიტალის ექსპორტის შედეგად პირდაპირი, პორტფელური და სხვა ინვესტიციების სახით. დოკუმენტის მეორე ნაწილი შეიცავს მონაცემებს ქვეყნის ვალდებულებების შესახებ უცხოელი ინვესტორების წინაშე. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ეს არის არარეზიდენტების აქტივები მოცემულ ქვეყანაში. უცხოური აქტივების ღირებულებასა და უცხოელი ინვესტორების წინაშე ქვეყნის ვალდებულებებს შორის სხვაობას ქვეყნის წმინდა საინვესტიციო პოზიცია ეწოდება. იმ ქვეყნებს, რომლებსაც აქვთ აქტივების მეტობა ვალდებულებებზე, აქვთ დადებითი საინვესტიციო პოზიცია – ბალანსი პლუს ნიშნით. იმ ქვეყნებს, რომელთა ვალდებულებები აღემატება მათ აქტივებს, პირიქით, აქვთ უარყოფითი საინვესტიციო პოზიცია, ანუ, ბალანსი მინუს ნიშნით.

განსაკუთრებით საინტერესოა აშშ-ის საერთაშორისო საინვესტიციო პოზიცია. XX საუკუნის დასაწყისში, ახალგაზრდა ამერიკულმა კაპიტალიზმმა დაიწყო კონკურენცია ძველ ევროპულ კაპიტალისტურ ქვეყნებთან – პირველ რიგში, ბრიტანულ და ფრანგულ კაპიტალიზმთან. თუ ძველი სამყარო, რომელსაც ჰქონდა ვრცელი კოლონიური და ნახევრად კოლონიური სამოფლობელოები, იყო კაპიტალის წმინდა ექსპორტიორი, ახალი სამყარო (აშშ) პირველი მსოფლიო ომის დაწყებამდე იყო კაპიტალის წმინდა იმპორტიორი (პირველ რიგში, ინგლისური და ფრანგული კაპიტალის იმპორტიორი, ამასთან, ადგილი ჰქონდა გერმანული კაპიტალის იმპორტის ზრდასაც). მაგრამ, პირველმა მსოფლიო ომმა ყველაფერი შეცვალა. ომის წლებში შეერთებული შტატები კაპიტალის წმინდა იმპორტიორიდან წმინდა ექსპორტიორ ქვეყნად გადაიქცა და ის ასეთ პოზიციებს, დაახლოებით, სამოცდაათი წლის განმავლობაში ინარჩუნებდა. ჯერ კიდევ 1980 წელს, შეერთებული შტატების წმინდა დადებითი საერთაშორისო საინვესტიციო პოზიცია ერთად აღებულ მსოფლიოს ყველა სხვა ქვეყნის მთლიან წმინდა დადებით საინვესტიციო პოზიციას აღემატებოდა.

სულ რაღაც ექვსი წლის შემდეგ, 1986 წელს, აშშ წმინდა მოვალე ქვეყანა გახდა. პირველად, 1914 წლის შემდეგ, მას ჰქონდა -107,4 მლრდ დოლარის საერთაშორისო საინვესტიციო პოზიცია (<https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1986-06-24-mn-21190-story.html>). აშშ-ის წმინდა ვალი დანარჩენ მსოფლიოსთან შედარებით სწრაფი ტემპით იზრდებოდა. 1990 წლისთვის შეერთებული შტატები უკვე გახდა მსოფლიოში ყველაზე დიდი წმინდა მოვალე (230,4 მლრდ დოლარის ოდენობით). XXI საუკუნის დასაწყისში ამერიკის წმინდა ვალმა 1 ტრლნ დოლარს გადააჭარბა. 2020 წლის ბოლოსთვის ქვეყნის წმინდა საერთაშორისო საინვესტიციო პოზიციამ უარყოფითი 14 ტრლნ დოლარი შეადგინა. 2022 წლის ბოლოს აშშ-ის უარყოფითმა საინვესტიციო პოზიციამ 16 ტრლნ დოლარს მიაღწია.

შეერთებული შტატები ბევრად უსწრებს სხვა ქვეყნებს „წმინდა მოვალეთა“ კლუბში. წმინდა მოვალეთა რეიტინგში მეორე ადგილი 2022 წლის ბოლოს დაიკავა ესპანეთმა მინუს 1,10 ტრლნ დოლარის მაჩვენებლით. რაც შეეხება სხვა ქვეყნების საერთაშორისო საინვესტიციო პოზიციას, ასე გამოიყურება (ტრლნ დოლარი): საფრანგეთი – 0,89; დიდი ბრიტანეთი – 0,80; ავსტრალია – 0,66; საბერძნეთი – 0,35; პორტუგალია – 0,25; პოლონეთი – 0,25. ზოგიერთი შეფასებით, აშშ-ის წმინდა დავალიანება დაახლოებით უდრის წმინდა მოვალეთა კლუბში მსოფლიოს ყველა სხვა ქვეყნის ჯამურ მაჩვენებელს.

რა თქმა უნდა, მნიშვნელოვანია წმინდა ვალის შეფარდებითი მაჩვენებელიც, რომელიც იზომება ქვეყნის GDP-ის მიმართ პროცენტულად. მიუხედავად იმისა, რომ მსოფლიოში არის ქვეყნები, სადაც ეს მაჩვენებელი 100%-ზე მეტია, ეს ძირითადად მცირე ეკონომიკებია, როგორცაა მონღოლეთი, ირლანდია, საბერძნეთი, ზამბია. მაგრამ მსხვილ ეკონომიკებს შორის შეერთებული შტატები უკონკურენტოა 80%-იანი მაჩვენებლით (2022 წლის ბოლოს).

ასე რომ, აშშ-ს განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს მსოფლიო ეკონომიკაში. ის მაგნიტით იზიდავს კაპიტალს ყველა ფორმით (პირდაპირს, პორტფელურს და სხვა ფორმით ინვესტიციებს) მთელი მსოფლიოდან. ამერიკის ეკონომიკა იწოვს კაპიტალს როგორც მესამე სამყაროს, ასევე „ოქროს მილიარდის“ რიგი სხვა ქვეყნებიდან. ამ უკანასკნელის მნიშვნელობა შესამჩნევად გაიზარდა ბოლო წლებში. შეერთებული შტატების უარყოფითი წმინდა საერთაშორისო საინვესტიციო პოზიციის სარკისებური ასახვა მსოფლიოს წამყვანი კაპიტალის დონორების დადებითი საინვესტიციო პოზიციებია. ესენია (წმინდა საერთაშორისო საინვესტიციო პოზიცია 2022 წლისთვის, ტრლნ დოლარი): იაპონია – 3,4; გერმანია – 3,1; ჰონგ კონგი – 2,2; ჩინეთი – 2,1; ტაივანი – 1,4; ნორვეგია – 1,2; კანადა – 1,1; ნიდერლანდები – 1,0; სინგაპური -1,0; შვეიცარია – 0,8; საუდის არაბეთი – 0,6; რუსეთის ფედერაცია – 0,5; სამხრეთი კორეა – 0,5.

თუ უფრო დეტალურად გადავხედავთ წამყვანი დონორი ქვეყნებიდან კაპიტალის ექსპორტის სტატისტიკას, დავინახავთ, რომ ბევრი მათგანისთვის მთავარი (დომინანტი) საექსპორტო მიმართულება ამერიკაა. ეს აშკარად ჩანს ორ მთავარ დონორში – იაპონიასა და გერმანიაში. ამ ქვეყნებთან აშშ-ის საინვესტიციო გაცვლის ბალანსი ამერიკისთვის ძალიან დიდ უარყოფით ბალანსს იწვევს. თამაშის ახალი წესების მიხედვით, ეს ნიშნავს, რომ იაპონია და გერმანია ვასალურ დამოკიდებულებაში არიან ამერიკის მიმართ.

ამერიკის საინვესტიციო „პარაზიტიზმის“ მნიშვნელოვანი მახასიათებელია ის, რომ შემოსავალი, რომელსაც უზდიან უცხოელ ინვესტორებს შეერთებულ შტატებში, გაცილებით ნაკლებია, ვიდრე შემოსავალი, რომელსაც ამერიკელი კაპიტალის ექსპორტიორები იღებენ საზღვარგარეთ თავიანთი ინვესტიციებიდან. საერთაშორისო საინვესტიციო შემოსავლების ბალანსი წარმოადგენს საზღვარგარეთიდან მიღებული საინვესტიციო შემოსავლისა და საზღვარგარეთ გადახდილი შემოსავლის თანაფარდობას. შეერთებულ შტატებში ეს ბალანსი ქრონიკულად დადებითია. ევროპელი ექსპერტების აზრით, ამერიკის საბალანსო პროფიციტის რაოდენობა ამჟამად GDP-ის 2-2,5%-ს შეადგენს. ინდიკატორის მაქსიმალურ მნიშვნელობებს გასული ათწლეულის პირველ ნახევარში ჰქონდა ადგილი – GDP-ის 3-დან 3,5%-მდე.

აშშ-ის ეკონომიკური ანალიზის ბიურომ – BEA-მ (ქვეყნის ერთ-ერთმა მთავარმა სტატისტიკურმა სააგენტომ) გამოაქვეყნა სტატისტიკა აშშ-ის საერთაშორისო საინვესტიციო პოზიციის შესახებ 2023 წლის ბოლოს. ისინი მიუთითებენ სერიოზულ პროგრესზე, რომელიც მოხდა წლის განმავლობაში. 2022 წლის ბოლოს, აშშ-ის უცხოური აქტივები შეადგენდა 31,63 ტრლნ აშშ დოლარს. ერთი წლის შემდეგ მან 34,54 ტრლნ დოლარი შეადგინა. ერთი წლის მანძილზე ნაზრდმა 2,91 ტრლნ დოლარი შეადგინა. უცხოური ინვესტორების მიმართ აშშ-ის ვალდებულებამ 2022 წლის ბოლოსათვის 47,80 ტრლნ დოლარი შეადგინა, ხოლო ერთი წლის შემდეგ – 54,31 ტრლნ დოლარი. ვალდებულებების ნაზრდმა 6,51 ტრლნ დოლარი შეადგინა. ასე რომ, ვალდებულებები ბევრად უფრო სწრაფად გაიზარდა, ვიდრე აქტივები. შედეგად, აშშ-ის წმინდა უარყოფითი

საინვესტიციო პოზიცია 2022 წლის ბოლოს არსებული 16,17 ტრლნ აშშ დოლარიდან 2023 წლის ბოლოსათვის 19,77 ტრლნ დოლარამდე გაიზარდა. აშშ-ის წმინდა საერთაშორისო ვალი წელიწადში 3,60 ტრლნ დოლარით, ანუ თითქმის 23%-ით გაიზარდა. ამერიკას არ უნახავს თავისი პარაზიტის ზრდის ასეთი დაჩქარებული ტემპი მას შემდეგ, რაც გახდა წმინდა საერთაშორისო მოვალე (ანუ, 1986 წლიდან).

აშშ-ის საერთაშორისო საინვესტიციო პოზიციაზე აგებული სტატისტიკური სურათი შეიძლება დაემატოს აშშ-ის საგადასახდლო ბალანსის სტატისტიკას. საგადასახდლო ბალანსი შეიძლება გამოყენებული იქნეს ქვეყანაში კაპიტალის შემოდინების რაოდენობის შესაფასებლად გარკვეული პერიოდის განმავლობაში, მათ შორის, გარკვეული ტიპის ინვესტიციებისთვის (პირდაპირი, პორტფელური და სხვ.).

პირდაპირი ინვესტიციების საშუალო კვარტალური შემოდინება შეერთებულ შტატებში 2010 წლიდან 2019 წლის ჩათვლით 80,2 მლრდ აშშ დოლარს შეადგენდა, 2020 წლიდან 2023 წლამდე პერიოდში – 91,8 მლრდ დოლარს. ამასთან, გასული, 2023 წლის შედეგების მიხედვით, საშუალო კვარტალური მაჩვენებელი 98,5 მლრდ დოლარს შეადგენდა.

ამჯერად შევხედოთ პორტფელურ ინვესტიციებს აშშ-ის ეკონომიკაში. 2010-2019 წლებში საშუალო კვარტალური მაჩვენებელი 125 მლრდ დოლარს შეადგენდა, 2020-2023 წლებში – 237 მლრდ დოლარს, ხოლო 2023 წელს – 303,2 მლრდ დოლარს.

საბოლოოდ, სხვა ინვესტიციებზე (კრედიტები და სესხები) მაჩვენებლები შესაბამისად შეადგენს (მლრდ დოლარი): 32,0; 74,8; 62,6.

ახლა კი საერთო სურათი ყველა სახის უცხოური ინვესტიციისთვის (კვარტალური საშუალო მაჩვენებლები, მლრდ დოლარი): 2010-2019 წწ. – 237; 2020-2023 წწ – 403; 2023 – 464 წ.

ამრიგად, ჩვენ ვხედავთ შეერთებულ შტატებში უცხოური კაპიტალის შემოდინების მასშტაბების ზრდის ტენდენციას. ეს ტენდენცია გასულ წელს კიდევ უფრო აშკარა გახდა. განსაკუთრებით სწრაფი იყო პორტფელური ინვესტიციების ზრდა, რომლის წილი გასულ წელს უცხოური კაპიტალის მთლიან შემოდინებაში 60-65% იყო. ეს არის სახაზინო ფასიანი ქაღალდების, კორპორატიული ობლიგაციებისა და ამერიკული კომპანიების აქციების შესყიდვა (სააქციო კაპიტალის 10 პროცენტამდე).

როგორც ვხედავთ, ბევრი უცხოელი და ადგილობრივი ექსპერტის პროგნოზები, რომ რუსეთის სავალუტო რეზერვების გაყინვა და სხვა რუსული უცხოური აქტივების ჩამორთმევა გამოიწვევს უცხოური კაპიტალის შემოდინების შეჩერებას და საგარეო აქტივების შეზღუდვასაც კი აშშ-ში, ჯერ-ჯერობით არ დასტურდება. ეს ნაწილობრივ აიხსნება იმით, რომ ამერიკაში კაპიტალის შემოდინების ზრდა მოხდა მისი მოკავშირეების ხარჯზე ევროპიდან და მსოფლიოს სხვა ქვეყნებიდან (იაპონია, სამხრეთ კორეა, ავსტრალია და სხვ.). ინვესტიციების გაცვლა ძველ და ახალ სამყაროებს შორის, რომელსაც ადრე ჰქონდა ორმხრივი მოძრაობის გზების ნიშნები, ახლა საბოლოოდ ცალმხრივი გახდა – ბუნებრივია, შეერთებული შტატების მიმართულებით.

2024 წლის 18 აპრილს, ევროპული საბჭოს საგანგებო სხდომის შემდეგ, ფონ დერ ლაიენმა დაადასტურა ეკონომისტის ენრიკო ლეტას თეზისები წელიწადში ტრლნ ევროს მესამედის გადინების შესახებ „ძირითადად შეერთებულ შტატებში“.

კაპიტალის ყველაზე დიდი გადინება მოდის გერმანიიდან, რომელსაც რუსეთის წინააღმდეგ სანქციების ომის დაწყების შემდეგ შეექმნა სერიოზული პრობლემები ეკონომიკაში. გერმანიაში საინვესტიციო კლიმატი ამაზრზენი გახდა და გერმანულმა ბიზნესებმა აქტიურად დაიწყეს თავიანთი კაპიტალის საზღვარგარეთ გადატანა. საზღვარგარეთ, რა თქმა უნდა, არ არის ადრე არსებული სტაბილურობა, მაგრამ ევროპასთან შედარებით, ამერიკა „სტაბილურობის კუნძულად“ გამოიყურება.

თუმცა, მსხვილი ბიზნესისთვის, რომელიც მიჩვეულია ინვესტირებას პლანეტის სხვადასხვა კუთხეში, დღეს სულ უფრო და უფრო ნაკლები რჩება „სტაბილურობის კუნძულები“. კაპი-

ტალი კი ამერიკაში გარბის, რადგან ალტერნატივა თითქმის აღარ დარჩა. შეიძლება ითქვას, რომ ვაშინგტონი ახორციელებს „კონტროლირებადი ქაოსის“ პოლიტიკას მთელ მსოფლიოში, რათა უზრუნველყოს კაპიტალის შემოდინება ამერიკის ეკონომიკაში. ასეთ პოლიტიკას არა მხოლოდ „პარაზიტიზმი“, არამედ აშკარა რეკეტი და ბანდიტიზმი შეიძლება ეწოდოს. ამასთან, სულაც არ არის იმის ნიშნები, რომ ვაშინგტონი შეძლებს შეინარჩუნოს ამერიკის, როგორც „სტაბილურობის კუნძულის“ სტატუსი დიდი ხნის განმავლობაში.

ყურადღება გავამახვილოთ კიდევ ერთ საკითხზე, რომელიც შეუმჩნეველი რჩება მრავალი ექსპერტისთვის. საუბარია აშშ-ის ეკონომიკური განვითარების დინამიკაზე. 2023 წლის ბოლოს, როგორც აშშ-ის სტატისტიკური სააგენტოები ამაყად აცხადებდნენ, რეალური (ინფლაციის მიხედვით) მშპ-ის ზრდა 3.1%-ს შეადგენდა. აბსოლუტური გამოხატულებით აშშ-ის GDP-იმ 2022 წელს 25,35 ტრლნ დოლარი შეადგინა. 2023 წელს ის 26,85 ტრილიონ დოლარამდე გაიზარდა. ამგვარად, GDP-ის ზრდამ 1,5 ტრლნ დოლარი შეადგინა. ახლა კი გავიხსენოთ, თუ რამდენი იყო ამერიკის წმინდა დავალიანების ზრდა 2023 წლისათვის. მან 3,60 ტრლნ აშშ დოლარი შეადგინა. წმინდა ვალისა და GDP-ის ზრდის შედარებით კიდევ ერთხელ შეიძლება დავრწმუნდეთ, რომ ამერიკა ცხოვრობს არა საკუთარი ეკონომიკის, არამედ სხვა ქვეყნების ხარჯზე.

ცხადია, ნებისმიერ პარაზიტს აქვს შეზღუდული სიცოცხლის ხანგრძლივობა. ისინი ილუპებიან ან იმის გამო, რომ მათი კვების წყაროები ამოწურულია, ან იმიტომ, რომ დონორები პრევენციულად ანადგურებენ პარაზიტს. ზოგიერთი ექსპერტი მიიჩნევს, რომ პარაზიტულ ამერიკას სწორედ მეორე ემუქრება.

GDP-ის ზრდის მკვეთრი შენელება და პროგოზირებულზე ორჯერ მეტად ინფლაციის ზრდა აფერხებს ფედერალური სარეზერვო სისტემის მიერ ფედერალური ფონდების განაკვეთის შემცირების შესაძლებლობას (<https://t.me/banksta/51599>).

ცნობილია, რომ აშშ-ის ეროვნული ვალი სწრაფად იზრდება. ის იზრდება როგორც აბსოლუტური, ისე შეფარდებითი გამოხატულებით. ჯერ კიდევ 1910 წელს აშშ-ის სახელმწიფო ვალმა დღევანდელი სტანდარტებით უმნიშვნელო მოცულობა – 2,7 მლრდ დოლარი შეადგინა, რაც ქვეყნის GDP-ის 8,0%-ს შეადგენდა. შეერთებული შტატების მეორე მსოფლიო ომში ჩართვის წინა დღეს, 1940 წელს, ვალის მაჩვენებლები შეადგენდა 50,7 მლრდ დოლარს და 52,4%-ს. 1960 წელს ის შეადგენდა 290,5 მლრდ დოლარს და 54,3%-ს, შესაბამისად; 1980 წელს – შესაბამისად 900,0 მლრდ დოლარს და 32,5%-ს. 1981 წელს აშშ-ის სახელმწიფო ვალმა 1 ტრლნ დოლარს გადააჭარბა.

აი უახლესი მონაცემები. 2023 წლის ბოლოს, აშშ-ის სახელმწიფო ვალმა 34 ტრლნ დოლარს მიაღწია, ხოლო 2024 წლის ოქტომბრის ბოლოსათვის მისი მოცულობა 35,8 ტრლნ დოლარია. შედარებითი თვალსაზრისით, ეს GDP-ის 123%-ს შეადგენს. ამჟამად ვალის ზრდის ტემპი ისეთია, რომ ის ყოველ 100 დღეში 1 ტრლნ დოლარით იზრდება. აშშ-ის მთავრობის საანგარიშო პალატის პროგნოზის მიხედვით, მიმდინარე პოლიტიკის მიხედვით, მომდევნო 30 წელიწადში აშშ-ის ეროვნული ვალი გაიზრდება ორჯერ უფრო სწრაფად, ვიდრე მისი ეკონომიკა და 2050 წლისთვის GDP-ის 200%-ს მიაღწევს.

ბუნებრივია, აუცილებელია სახელმწიფო ვალის მომსახურება და ეს მომსახურება (პროცენტების გადახდა, საპროცენტო დანახარჯები) ფედერალური ბიუჯეტის ხარჯზე ხორციელდება. ომისშემდგომ პირველ წლებში ბიუჯეტის ხარჯები სახელმწიფო ვალის მომსახურებაზე წელიწადში 5-6 მლრდ დოლარს შეადგენდა, ხოლო უკვე 70-80-იანი წლების მიჯნაზე, მათმა სიდიდემ გადალახა 100 მლრდ დოლარის ზღვარი. 90-იან და 2000-იანი წლების მიჯნაზე, მან უკვე 300 მლრდ დოლარის ზღვარი გადალახა. გასული ათწლეულის ბოლოს დაიძლია 500 მლრდ დოლარის ფსიქოლოგიური თამასა. და ბოლოს, 2024 წლის დადგომასთან ერთად, კიდევ ერთი „ფსიქოლოგიური ბარიერი“ იქნა დაძლეულია – 1 (ერთი) ტრლნ დოლარის თამასა. აშშ-ის ფედერალური სარეზერვო სისტემის მონაცემებით, 2024 წლის ბოლოს ფედერალური ბიუჯე-

ტის საპროცენტო ხარჯები 1,059 მლრდ დოლარი იქნება, რაც 1,6-ჯერ აღემატება 2023 წლის საპროცენტო ხარჯებს (659 მილიარდი დოლარი) (<https://fred.stlouisfed.org/series/FYOIGDA1885>).

სახელმწიფო ვალის მომსახურების საბიუჯეტო ხარჯები დამოკიდებულია არა მხოლოდ ვალის ზომაზე, არამედ აშშ-ის ხაზინის სავალ ფასიან ქაღალდებზე არსებულ საპროცენტო განაკვეთებზე. ეს უკანაქსნელი კი, თავის მხრივ, დამოკიდებულია აშშ-ის ფედერალური სარეზერვო სისტემის საკვანძო განაკვეთზე. როგორც ვიცით, აშშ-ის ფედერალური სარეზერვო სისტემის საკვანძო განაკვეთი მკვეთრად შეიცვალა, კერძოდ, 2007-2009 წლების ფინანსური კრიზისის შუაგულში ის მკვეთრად შემცირდა 0-0,25%-მდე. ის ამ დონეზე დარჩა 2014 წლის ოქტომბრამდე. ფედერალური სარეზერვო სისტემა ამას „რაოდენობრივი შერბილების“ პოლიტიკას უწოდებს. შემდეგ დაიწყო მონეტარული პოლიტიკის ძალიან ფრთხილი გამკაცრება, რაც გასული ათწლეულის ბოლოს მაქსიმუმ 2,50%-მდე გაიზარდა. შემდეგ კი დაიწყო შერბილების ახალი რაუნდი, რაც, პირველ რიგში, ე. წ. კოვიდ პანდემიით იყო პროვოცირებული, რამაც ეკონომიკის „დამბლა“ გამოიწვია. 2020 წლის გაზაფხულზე მაჩვენებელი კვლავ თითქმის ნულამდე დაეცა. გამკაცრების ახალი რაუნდი 2022 წლის გაზაფხულზე დაიწყო და 2023 წლის ივლისში განაკვეთის მაჩვენებელი 5,50%-მდე გაიზარდა; მას შემდეგ აშშ-ის ღია ბაზრის ფედერალური კომიტეტის რამდენიმე სხდომა გაიმართა, რომელიც იღებს გადაწყვეტილებებს ძირითადი განაკვეთის შესახებ და მისი მაჩვენებელი 2024 წლის ოქტომბრის ბოლოსთვის 5%-ია. მათი თქმით, კურსის შემდგომი შემცირება შეუძლებელია იმ მიზეზით, რომ ინფლაცია ჯერ კიდევ არ არის დამარცხებული.

თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ აშშ-ის ხაზინისათვის სავალ ფასიანი ქაღალდების ახალი ტრანშების განთავსება სულ უფრო რთული ხდება. აქედან გამომდინარე, მაშინაც კი, როდესაც ფედერალური სარეზერვო სისტემის ძირითადი განაკვეთი თითქმის 10 თვის განმავლობაში უცვლელად შენარჩუნების პირობებში, ფედერალურ ობლიგაციებზე საპროცენტო განაკვეთები შესამჩნევად გაიზარდა (საშუალოდ 2.1-დან 3.3%-მდე).

სახელმწიფო ვალის სწრაფი ზრდის ერთობლიობამ საკვანძო განაკვეთის მატებასთან და მაღალ დონეზე შენარჩუნებასთან და სახაზინო ფასიანი ქაღალდების განთავსების მზარდმა სირთულეებმა გამოიწვია აშშ-ის ფედერალური ბიუჯეტის საპროცენტო ხარჯების მკვეთრი ზრდა. თუ შევადარებთ 2024 წელს მოსალოდნელი საპროცენტო ხარჯების ოდენობას 2020 წლის მაჩვენებელს, მივიღებთ ორჯერ ზრდას. რა თქმა უნდა, ბიუჯეტის სხვა ხარჯები იზრდება, მაგრამ არც ისე სწრაფად. მოგეხსენებათ, აშშ-ის ფედერალური ბიუჯეტის მთავარი მუხლი თავდაცვის ხარჯებია. 2020 წელს მან 738 მლრდ დოლარი შეადგინა, 2024 წელს კი – 886 მლრდ დოლარი. მაგრამ, ამ დროის განმავლობაში საპროცენტო ხარჯები უნდა გაორმაგდეს! ანუ, ზემოაღნიშნული ციფრებიდან ირკვევა, რომ 2024 წლის ბიუჯეტში საპროცენტო ხარჯები თავდაცვის ხარჯებს გადააჭარბებს.

ამ დღეებში ამერიკულმა მედიამ გაავრცელა მნიშვნელოვანი ამბები აშშ-ის ფედერალურ ბიუჯეტთან დაკავშირებით: 2024 ფისკალური წლის პირველი 7 თვის შედეგების მიხედვით (რომელიც აშშ-ში 2023 წლის 1 ოქტომბერს დაიწყო), წმინდა საპროცენტო გადახდებმა აშშ-ის ფედერალური მთავრობის კრედიტორების წინაშე 514 მლრდ დოლარი შეადგინა, რაც 20 მლრდ დოლარით აღემატება იმავე პერიოდში თავდაცვის ხარჯებს. ასე რომ, საპროცენტო დანახარჯების თავდაცვის ხარჯებზე გადამეტებაზე შეიძლება ვისაუბროთ არა მომავალში, არამედ ახლანდელ დროში.

ექსპერტები ამბობენ, რომ მსგავსი რამ აშშ-ის ისტორიაში არასდროს მომხდარა. ჩნდება ბუნებრივი კითხვა: ეს გადამეტება შემთხვევითი, დროებითი თუ სამუდამოა?

ზოგიერთი ექსპერტი თვლის, რომ ეს სულაც არაა სანერვიულო, რომ აშშ-ის ფედერალურ ბიუჯეტში საპროცენტო ხარჯების მაღალი დონე უკვე იყო ქვეყნის შედარებით უახლეს ისტორიაში. საუბარია 1980-იან წლებზე, რონალდ რეიგანის პრეზიდენტობის პერიოდში. მაშინ და-

ინყო ეკონომიკური პოლიტიკის გატარება, სახელწოდებით „რეიგანომიკა“. მისი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მახასიათებელი იყო სახელმწიფო ვალის სწრაფი ზრდა. 1980 წელს სახელმწიფო ვალი 909 მლრდ დოლარს (GDP-ის 32,5%-ს) შეადგენდა, ხოლო 1990 წელს ის 3,206 მლრდ დოლარამდე (მშპ-ის 54,2%-მდე) გაიზარდა. ფედერალური სარეზერვო სისტემის ხელმძღვანელი ამ დროს პოლ ვოლკერი იყო. მან დაიწყო საკვანძო განაკვეთის მკვეთრი ზრდა; იყო შემთხვევები, როცა ის 20%-ს აჭარბებდა.

შესაბამისად გაიზარდა საპროცენტო ხარჯები აშშ-ის ფედერალურ ბიუჯეტში. სიცხადისთვის წარმოვადგინოთ ხარჯების შედარებითი მაჩვენებლები, როგორც GDP-ის მიმართ პროცენტები. 1978 წელს ის 1,51%-ს შეადგენდა. 1982 წელს კი ის უკვე 2,54%-მდე გაიზარდა. რეკორდული მაჩვენებელი მიღწეული იქნა 1991 წელს – 3,16%. შემდეგ ინდიკატორმა ძალზე არსებითად დაიწყო კლება.

გასულ 2023 წელს საპროცენტო ხარჯებმა GDP-ის 2.41% შეადგინა. როგორც ჩანს, წარსულის რეკორდული მაჩვენებლები ჯერ კიდევ შორსაა. ოპტიმისტები ამბობენ, რომ დონე ჯერ არ არის რეკორდული და კლება უნდა მოხდეს, თუმცა, ძნელი სათქმელია, რომ გასული საუკუნის 90-იანი წლების შემცირება შეიძლება განმეორდეს.

XX საუკუნის ბოლო ათწლეული უნიკალურია აშშ-ის უახლეს ისტორიაში. მაშინ დასრულდა ცივი ომი. საბჭოთა კავშირი დაინგრა. რუსეთის ფედერაცია გახდა ამერიკის ეკონომიკის ძლიერი დონორი. ლიბერალიზაციისა და გლობალიზაციის ქარი, რომელიც მთელ მსოფლიოში დაიწყო, ამერიკული დოლარის იალქნებს უბერავდა. უნიკალურმა ვითარებამ ამერიკას საშუალება მისცა შეენელებინა თავისი ეროვნული ვალის დაგროვება და საკვანძო განაკვეთები საკმაოდ დაბალ დონეზე შეენარჩუნებინა, ვიდრე ამას ჰქონდა ადგილი პოლ ვოლკერის დროს. 90-იანი წლები არის „ოქროს ეპოქა“ აშშ-ის უახლეს ისტორიაში, რომელიც არასოდეს დაბრუნდება. ამიტომ, არ უნდა ველოდოთ სასწაულს, რომელიც შეამცირებს აშშ-ის მთავრობის ვალის მომსახურების ხარჯებს.

ამერიკაში თითქმის არავის ეპარება ეჭვი, რომ ეროვნული ვალი უწინდელი ტემპით გაიზრდება. მაგრამ იქნებ ფედერალურმა რეზერვმა შეძლოს საკვანძო განაკვეთის შემცირება ინფლაციის დამარცხების შემთხვევაში? მაგრამ, ინფლაციის წინააღმდეგ ბრძოლა მხოლოდ შირმაა, რომელიც ფარავს ფედერალური სარეზერვო სისტემის საკვანძო განაკვეთის ამაღლებისა და მისი მაღალ დონეზე შენარჩუნების ნამდვილ მიზნებს. მაღალი საკვანძო მაჩვენებელი ნებისმიერ შემთხვევაში შენარჩუნდება. ეს საჭიროა აშშ-ის დოლარის მხარდასაჭერად. მთელ მსოფლიოში იზრდება უნდობლობა ამერიკული დოლარის, როგორც მსოფლიო ვალუტის მიმართ. ერთადერთი გზა დოლარის მიმართ ინტერესისა და შესაბამისად, მისი, როგორც მსოფლიო ვალუტის სტატუსის შესანარჩუნებლად, ფედერალური სარეზერვო სისტემის მაღალი საკვანძო განაკვეთითა.

ეკონომიკისა და ფინანსების სფეროში ამერიკას რჩება არჩევანი ცუდსა და ძალიან ცუდს შორის. ან სუვერენული დეფოლტი საპროცენტო ხარჯების მკვეთრი ზრდის შედეგად, ან დოლარის, როგორც მსოფლიო ვალუტის კოლაფსი.

ამერიკელმა ექსპერტებმა გამოთვალეს, რომ აშშ-ის ეროვნული ვალი ყოველ 100 დღეში დაახლოებით 1 ტრლნ დოლარით იზრდება. 2024 წლის ივლისის ბოლოსთვის მან უკვე გადალახა 35 ტრლნ დოლარის ზღვარი და ამჟამად, 2024 წლის ოქტომბრისთვის მისი მოცულობა 35,7 ტრლნ დოლარია, რაც GDP-ის 123%-ია. ვარაუდობენ, რომ 2029 წლისთვის ეს მაჩვენებელი 134%-მდე, ხოლო 2032 წელს – 140%-მდე გაიზრდება.

ცნობილია, რომ მიმდინარე ფისკალური წლის ბოლოს (რომელიც 30 სექტემბერს დამთავრდა), პირველად აშშ-ის ისტორიაში, ბიუჯეტის ხარჯებმა სახელმწიფო ვალის მომსახურებაზე (პროცენტების გადახდამ) თავდაცვის ხარჯებს გადააჭარბა. განგაში გამოაცხადეს აშშ-ის ხაზინამ და ფედერალურმა სარეზერვო სისტემამ. ჯერ კიდევ ფედერაციის ხელმძღვანელმა ჯე-

რომი პაუელმა ევროპის ცენტრალური ბანკის ფორუმზე სინტრაში (პოტუგალიაში) განაცხადა: „გზა, რომელსაც ჩვენ ვადგავართ, მიუღებელია, ამაში ეჭვი არ მეპარება. ჩვენ რაღაც უნდა გავაკეთოთ და უმჯობესია ამის გაკეთება ადრე, ვიდრე გვიან“.

სახელმწიფო ვალების უმეტესი ნაწილი წარმოდგენილია სახაზინო ფასიანი ქაღალდებით – როგორც გრძელვადიანი, ისე მოკლევადიანი. მათ უწოდებენ ვალდებულებებს, ბილეთებსა და ობლიგაციებს. მაგრამ ობლიგაციები (ანუ ბონდები) ჭარბობს. აღსანიშნავია, რომ მიუხედავად იმისა, სახაზინო ფასიანი ქაღალდებზე შემოსავლიანობა გაიზარდა ბოლო ორნახევარი წლის განმავლობაში (და ეს მოხდა ფედერალური სარეზერვო სისტემის საკვანძო განაკვეთის საკმაოდ რადიკალური ზრდის შედეგად), მათი განთავსება ბაზრებზე სულ უფრო რთულდება.

ჯერ ერთი იმიტომ, რომ შემოსავლის მნიშვნელოვან ნაწილს ინფლაცია ჭამს, რომლის აღმოფხვრა ჯერჯერობით ვერ მოხერხდა და მეორე – მზარდი რისკების გამო. აშშ-ის სახაზინო ფასიანი ქაღალდები ყოველთვის ითვლებოდა ყველაზე საიმედო, არარისკიან ფინანსურ ინსტრუმენტად. მაგრამ ეს ყველაფერი წარსულში დარჩა. უკვე არაერთხელ, საერთაშორისო საინვესტიციო სააგენტოებმა თავი შეიკავეს შეერთებული შტატების უმაღლესი რეიტინგების მინიჭებისგან. ინვესტორებს თვით ჯერომ პაუელზე უკეთ ესმით, რომ აშშ-ის მთავრობის ვალის სწრაფი ზრდა ამერიკას სუვერენული დეფოლტით ემუქრება აქედან გამომდინარე ყველა შემდგომი შედეგით, როგორც ამერიკისთვის, ასევე მათთვის, ვისაც ხელში უჭირავს სახაზინო ფასიანი ქაღალდები.

ადრე ამერიკა ახერხებდა თავისი სახაზინო ფასიანი ქაღალდების უმეტესი ნაწილის განთავსებას საზღვრებს გარეთ – არარეზიდენტებში, განსაკუთრებით სხვა ქვეყნების მონეტარულ ხელისუფლებებს შორის. მაგრამ ამ საუკუნეში, არარეზიდენტებმა, განსაკუთრებით ფინანსთა სამინისტროებმა და სხვა ქვეყნების ცენტრალურმა ბანკებმა უფრო თავშეკავებული ქცევა გამოავლინეს. სიმძიმის ცენტრი გადავიდა აშშ-ის შიდა ბაზარზე, სადაც სახაზინო ფასიანი ქაღალდების შეძენა დაიწყო აშშ-ის ბანკებმა, საინვესტიციო ფონდებმა, სადაზღვევო კომპანიებმა, საპენსიო ფონდებმა და სხვა ინსტიტუციურმა ინვესტორებმა. გასული ათწლეულის შუა პერიოდში (2014–2016 წლებში) ამერიკელ ინვესტორებზე აშშ-ის სახაზინო ფასიანი ქაღალდების დაახლოებით 2/3 მოდიოდა, ხოლო უცხოელ ინვესტორებზე – 1/3. 2024 წლის დასაწყისში აშშ-ის სახაზინო ფასიანი ქაღალდების უცხოელი მფლობელების წილი 22,9%-მდე შემცირდა.

ოდესღაც რუსეთიც კი შედიოდა ამერიკის სახელმწიფო ფასიანი ქაღალდების მფლობელთა ათეულში. მაქსიმუმი 2010 წლის ოქტომბერში დაფიქსირდა – 176,3 მლრდ დოლარი. 2014 წლის შემდეგ რუსეთის ბანკმა დაიწყო აშშ-ის სახაზინო ფასიანი ქაღალდების პორტფელის ეტაპობრივი შემცირება. რისი შემცირებაც ვერ მოახერხა რუსეთის ბანკმა, ვაშინგტონმა 2022 წლის 24 თებერვლის შემდეგ გაყინა (ასეთი ფასიანი ქაღალდების პაკეტის ზუსტი მოცულობა არც ვაშინგტონს და არც მოსკოვს არ გამოუცხადებია). ამერიკის ფინანსთა სამინისტროს მონაცემებით, დღეს რუსეთში არის რამდენიმე ათეული მლნ დოლარის ღირებულების ამერიკული სახაზინო ფასიანი ქაღალდი, მაგრამ მათი მფლობელები არიან არა მონეტარული უწყებები (ფინანსთა სამინისტრო და რუსეთის ბანკი), არამედ კერძო ინვესტორები.

აშშ-ის ფინანსთა სამინისტროს მონაცემებით შეგვიძლია ვნახოთ ის უცხო ქვეყნები, რომლებიც აშშ-ის სავალო ფასიანი ქაღალდების ძირითადი მფლობელები არიან. 2024 წლის აპრილის ბოლოსათვის ეს მონაცემები ასე გამოიყურება (მლრდ დოლარი): იაპონია (1150,3); ჩინეთი (770,7); დიდი ბრიტანეთი (710,2); ლუქსემბურგი (364,4); კანადა (338,2); ბელგია (312,4); ირლანდია (307,6); საფრანგეთი (276,5); შვეიცარია (272,0); ტაივანი (257,3); ინდოეთი (233,5); ბრაზილია (223,5); ჰონგ კონგი (220,9); სინგაპური (207,5); ნორვეგია (138,3); საუდის არაბეთი (135,4); სამხრეთი კორეა (119,9); მექსიკა (93,6); გერმანია (87,1) (https://ticdata.treasury.gov/resource-center/data-chart-center/tic/Documents/slt_table5.html).

ზემოაღნიშნულ ქვეყნებზე მოდიოდა საზღვარგარეთ განთავსებული აშშ-ის სახაზინო ფასიანი ქაღალდების 81,8%. ტოპ 20 ჯგუფის შემადგენლობა პერიოდულად იცვლება. ამ ჯგუფში ქვეყნების ადგილები იცვლება. ჩინეთი ერთ დროს პირველ ადგილზე იყო, მაგრამ ხუთი წლის წინ – 2019 წლის ზაფხულში – მან პირველი ადგილი დათმო იაპონიასთან.

გასული ათწლეულის დასაწყისიდან დღემდე, ქვეყნებმა და იურისდიქციებმა, როგორცაა დიდი ბრიტანეთი, ბელგია, ლუქსემბურგი, შვეიცარია, კაიმანის კუნძულები და ირლანდია, ყველაზე დინამიურად გაზარდეს ამერიკული სახაზინო ფასიანი ქაღალდების შესყიდვები. 2011 წელს ამ ქვეყნების მიერ აშშ-ის სახაზინო ფასიანი ქაღალდებში განხორციელებული ჯამური ინვესტიციები 0,7 ტრლნ დოლარს შეადგენდა, ხოლო 2023 წლის ბოლოს ეს რიცხვი 2,3 ტრლნ დოლარამდე გაიზარდა. ასევე შეიმჩნევა ამერიკული სახაზინო ფასიანი ქაღალდების პორტფელის ზრდის ტენდენცია ისეთი ქვეყნების მიერ, როგორცაა კანადა, ინდოეთი, ტაივანი და საფრანგეთი. მაგრამ ბრაზილიასა და ჩინეთში კლების ტენდენციაა. ზოგადად, 2011 წლიდან 2024 წლის დასაწყისამდე, უცხოელი ინვესტორების მფლობელობაში არსებული აშშ-ის სახაზინო ფასიანი ქაღალდების ჯამური სიდიდე 4,9-დან 8,0 ტრლნ დოლარამდე გაიზარდა (Richter, 2024).

2023 წლის აპრილიდან 2024 წლის აპრილამდე, საზღვარგარეთ განთავსებული აშშ-ის სახაზინო ფასიანი ქაღალდების მოცულობა 7,506,1 მლრდ დოლარიდან 8,018,0 მლრდ დოლარამდე, ანუ დაახლოებით ნახევარი ტრლნ დოლარით გაიზარდა. აღსანიშნავია, რომ ამავე პერიოდში სხვა ქვეყნების ოფიციალური სავალუტო რეზერვების შემადგენლობაში შენახული ამერიკული სახაზინო ფასიანი ქაღალდების მოცულობა არ გაზარდილა: ის 3,789,7 მლრდ დოლარი იყო და 3,784,2 მლრდ დოლარი გახდა, ანუ, დაფიქსირდა 5,5 მლრდ დოლარის კლებაზე კი. ამ პერიოდში, ამერიკის სახაზინო ფასიანი ქაღალდების პორტფელის ყველაზე მკვეთრი შემცირება დაფიქსირდა ჩინეთში: 868,9 მლრდ დოლარიდან 770,7 მლრდ დოლარამდე, ანუ, თითქმის ასი მლრდ დოლარით.

აშშ-ის სახაზინო ფასიანი ქაღალდების უცხოური პორტფელის ნახევარ ტრლნ დოლარზე მეტით ზრდა კერძო უცხოელმა ინვესტორებმა უზრუნველყო, ხოლო ამერიკის სახაზინო ფასიანი ქაღალდების პორტფელის მთლიანი ზრდა, როგორც სხვა ქვეყნების ოფიციალური რეზერვების ნაწილისა, პრაქტიკულად მოსალოდნელი არაა. ამერიკული ფასიანი ქაღალდების შესყიდვები ვაშინგტონის „ლოიალური“ ქვეყნების მიერ (დიდი ბრიტანეთი, ბელგია, ლუქსემბურგი და სხვა) განეიტრალებდა ფასიანი ქაღალდების გაყიდვით ისეთი „არალოიალური“ ქვეყნების მიერ, როგორცაა ჩინეთი და ბრაზილია.

სხვათა შორის, უნდა აღინიშნოს, რომ ამერიკის სახაზინო ფასიანი ქაღალდების მფლობელ ტოპ 20 ქვეყანას შორის BRICS-ის ჯგუფის რამდენიმე წევრია. ესენია ჩინეთი, ინდოეთი, ბრაზილია და საუდის არაბეთი. საერთო ჯამში, მათზე 1.363.2 მლრდ დოლარი მოდიოდა 2024 წლის აპრილის ბოლოს. ეს არის საზღვარგარეთ განთავსებული აშშ-ის სახაზინო ფასიანი ქაღალდების 17%. ძალიან საინტერესო სიტუაციაა. ერთის მხრივ, ეს ქვეყნები, როგორც ჩანს, დამოკიდებულნი არიან შეერთებულ შტატებზე. მაგრამ, მეორე მხრივ, ამერიკაც აღმოჩნდება ამ ქვეყნებზე დამოკიდებული. ჯერჯერობით, ამ ოთხიდან მხოლოდ ჩინეთი ეწევა ენერგიულად ამერიკული ფასიანი ქაღალდების გაყიდვას, რაც, რა თქმა უნდა, ართულებს ვაშინგტონის ცხოვრებას და ამცირებს ნდობას აშშ დოლარის მიმართ. შეგახსენებთ, რომ 2013-2014 წლებში ჩინეთის ხელთ არსებული აშშ-ის სახაზინო ფასიანი ქაღალდების პორტფელი 1.3 ტრლნ დოლარს აღწევდა. ათწლეულის განმავლობაში ის 0,5 ტრლნ დოლარზე მეტი ოდენობით, ანუ, დაახლოებით 40 პროცენტით შემცირდა.

ბოლო ერთი წლის განმავლობაში, ინდოეთმა ამერიკული ფასიანი ქაღალდების პორტფელი 5.2 მლრდ დოლარით შეამცირა, ბრაზილიამ – 6.2 მილიარდით, მაგრამ საუდის არაბეთმა (რომელიც BRICS-ის წევრი გახდა 2024 წლის 1 იანვარს) კი თავისი პორტფელი 22.1 მლრდ დოლარით გაზარდა.

მაგრამ, სწორედ საუდის არაბეთმა გააოცა ყველა 2024 წლის ივლისის დასაწყისში. Bloomberg-ის ცნობით, რიადი დაემუქრა ევროკავშირის ვალების გაყიდვით, თუ G7 მოახდენს რუსეთის გაყინული აქტივების კონფისკაციას. მაისში და ივნისში G7-მა განიხილა რუსეთის ცენტრალური ბანკის გაყინული სახსრების გამოყენების სხვადასხვა ვარიანტები, საბოლოოდ G7 დათანხმდა მიღებული მოგების ამოღებას და არ შეეხოს თავად აქტივებს, მიუხედავად იმისა, რომ შეერთებული შტატები და დიდი ბრიტანეთი დაჟინებით მოითხოვდნენ, რომ მოკავშირეებს განეხილათ უფრო რადიკალური ვარიანტები, მათ შორის, პირდაპირი კონფისკაცია, როგორც ამას Bloomberg-ი იუწყება. ევროზონის რამდენიმე ქვეყანა ამ იდეის წინააღმდეგი იყო, იმის შიშით, რომ მან შეიძლება შეარყიოს ვალუტა. კომენტატორები არ გამორიცხავენ, რომ ამ ქვეყნების განწყობაზე გავლენა იქონია საუდის არაბეთის პოზიციამ.

მიუხედავად იმისა, რომ რიადს არაფერი უთქვამს ამერიკული სახაზინო ფასიანი ქაღალდების გაყიდვის შესაძლებლობის შესახებ, ამერიკის ფინანსთა სამინისტრო შემოფოთდა, რადგანაც მან საუდის არაბეთის გაფრთხილება საკუთარ თავზე მიიღო.

იმის გათვალისწინებით, რომ BRICS-ის ჯგუფის წევრ ქვეყნებს აქვთ ამერიკული და ევროპული სახაზინო ფასიანი ქაღალდების დიდი პორტფელი, მიზანშეწონილია, რათა BRICS-ის ფარგლებში შემუშავდეს და განხორციელდეს წევრი ქვეყნების კოორდინირებული პოლიტიკა ასეთი ფასიანი ქაღალდების ყიდვა-გაყიდვის შესახებ.

სსფ-ის ვებ-გვერდზე გამოქვეყნებული მონაცემების მიხედვით, 2023 წლის ბოლოს ეკონომიკურად განვითარებული ქვეყნების ჯგუფში სახელმწიფო ვალის მოცულობამ GDP-ის 111% შეადგინა. მათ შორის, G7 ჯგუფისთვის – 121%; ევროზონის ქვეყნების ჯგუფისთვის – 83,3%. განვითარებადი ქვეყნებისთვის ეს მაჩვენებელი 68% იყო. მათ შორის, ლათინური ამერიკისა და კარიბის ზღვის ქვეყნებისთვის – 73,7%; ახლო აღმოსავლეთისა და ცენტრალური აზიის ქვეყნებისთვის – 44,9%; ზოგადად აზიის განვითარებადი ქვეყნებისთვის – 78,1%; აფრიკის ქვეყნებისთვის – 60,1% (IMF, 2024).

აღსანიშნავია, რომ რატომღაც ფონდს არასოდეს მოჰყავს მთელ მსოფლიოში სახელმწიფო ვალის მთლიანი რაოდენობა აბსოლუტური მაჩვენებლებით (დოლარებში). ამიტომ, კერძო ექსპერტების შეფასებებს უნდა მივმართოთ. კერძოდ, კონსოლიდირებული სახელმწიფო ვალის აბსოლუტური მაჩვენებლები (ცენტრალური ხელისუფლების, რეგიონებისა და მუნიციპალიტეტების ვალის ჯამური ოდენობა) მსოფლიოს მასშტაბით მოწოდებულია საინფორმაციო რესურსის – Visual Capitalist-ის მიერ. გასული წლის დასაწყისში მსოფლიოში სახელმწიფო ვალმა 97,13 ტრლნ დოლარი შეადგინა (Conte, 2023).

- პირველ ადგილზე აშშ იყო 33,23 ტრილიონი დოლარით.
- მეორე ადგილზე ჩინეთია 14,69 ტრილიონი დოლარით.
- მესამე ადგილზეა იაპონია 10,80 ტრილიონი დოლარით.

ეს არის პირველი სამეულში, რომელშიც აშშ-ზე გლობალური სახელმწიფო ვალის 34,2% მოდის, ჩინეთზე – 15,1%; იაპონიაზე – 11,1%. მთლიანობაში, პირველ სამეულში შედიოდა 58,72 ტრლნ დოლარი და გლობალური სახელმწიფო ვალის 60,4%. ამას მოჰყვებოდა (ტრლნ დოლარი, ფრჩხილებში – გლობალური სახელმწიფო ვალის წილი, პროცენტებში):

- დიდი ბრიტანეთი – 3.47 (3.6)
- საფრანგეთი – 3.35 (3.5)
- იტალია – 3.14 (3.2)
- ინდოეთი – 3.06 (3.1)
- გერმანია – 2.92 (3.0)
- კანადა – 2.25 (2.3)
- ბრაზილია – 1.87 (1.9)

ირკვევა, რომ გასული წლის დასაწყისში სახელმწიფო ვალის ყველაზე მაღალი აბსოლუტური მნიშვნელობების მქონე ქვეყნების ათეულზე მთლიანი გლობალური სახელმწიფო ვალის 81% მოდის.

McKinsey Global Institute-ის მონაცემებით, 2000 წელს მსოფლიოში მთლიანი სახელმწიფო ვალი 22 ტრლნ დოლარი იყო, რაც მთლიანი (სახელმწიფო და კერძო) გლობალური ვალის (87 ტრლნ დოლარი) დაახლოებით მეოთხედს შეადგენდა. 2007 წელს მთავრობის ვალი მთელ მსოფლიოში 33 ტრლნ დოლარამდე გაიზარდა, რაც მსოფლიო ვალის მეოთხედზე ნაკლები იყო (142 ტრლნ დოლარი). საბოლოოდ, 2014 წელს მსოფლიო სახელმწიფო ვალმა 58 ტრლნ დოლარს მიაღწია, რაც მსოფლიოს მთლიანი ვალის 29%-ს (199 ტრლნ აშშ დოლარს) უტოლდება. ამ მაჩვენებლებიდან გამომდინარეობს, რომ გლობალური სახელმწიფო ვალი ამ საუკუნეში უფრო სწრაფი ტემპით იზრდება, ვიდრე გლობალური კერძო ვალი. გლობალური სახელმწიფო ვალი 2023 წლის ბოლოს 4,6-ჯერ მეტი იყო 2000 წელთან შედარებით, მაშინ, როცა გლობალური კერძო ვალი ამ დროის განმავლობაში 3,3-ჯერ გაიზარდა (Глобальный долг в мире в 2000-2014 гг.).

2023 წლის ბოლოსათვის, სახელმწიფო ვალის აბსოლუტური მნიშვნელობის მქონე ქვეყნების სიაში სამი ლიდერი იყო გამოკვეთილი – აშშ, ჩინეთი და იაპონია. შეერთებული შტატები ბევრად უსწრებდა ყველას, მისი ეროვნული ვალი 2023 წლის ბოლოს 35 ტრლნ დოლარს აღწევდა. წლიურმა ზრდამ 6% შეადგინა. ჩინეთის სახელმწიფო ვალი 14,9 ტრლნ დოლარს შეადგენდა, ზრდამ წინა წელთან შედარებით 8% შეადგინა. იაპონიის სახელმწიფო ვალი 10,6 ტრლნ დოლარი იყო, რომელიც მრავალი წლის განმავლობაში პირველად შემცირდა 3%-ით. სამი ქვეყნის მთლიანი ვალი 2023 წლის ბოლოს 63,0 ტრლნ დოლარს უტოლდებოდა.

ასე რომ, აშშ-ის წილი გლობალურ სახელმწიფო ვალში შეადგენდა 37,1%-ია; ჩინეთის – 14,8%; იაპონიის – 10,5%. სამი ქვეყნის მთლიანი წილი გლობალურ სახელმწიფო ვალში 62,4%-ია.

საერთაშორისო სავალუტო ფონდის მონაცემებზე დაყრდნობით, სამეულს ბევრად ჩამორჩება დიდი ბრიტანეთი და საფრანგეთი, რომელთა წილი 4 პროცენტზე ოდნავ ნაკლებია გლობალური მასშტაბით. ინდოეთს, გერმანიასა და იტალიას წილი ჰქონდათ 3-3,5%-ის ფარგლებში. კანადასა და ბრაზილიას – 2%-ზე ოდნავ მეტი.

ასე რომ, ათ ქვეყანაზე (აშშ, ჩინეთი, იაპონია, დიდი ბრიტანეთი, საფრანგეთი, ინდოეთი, გერმანია, იტალია, კანადა, ბრაზილია) გასული წლის ბოლოს გლობალური სახელმწიფო ვალის დაახლოებით 85% მოდიოდა, ხოლო მსოფლიოს დანარჩენ 168 ქვეყანაზე – დაახლოებით 15%. სხვა ქვეყნებს შორის რუსეთის ფედერაციაა. რია ნოვოსტის შეფასებით, რუსეთი 28-ე ადგილზეა მისი კონსოლიდირებული სახელმწიფო ვალის სიდიდის მიხედვით. წლის განმავლობაში რუსეთის ვალი 12%-ით შემცირდა და 321,3 მილიარდი დოლარი შეადგინა. ეს არის მთლიანი გლობალური სახელმწიფო ვალის დაახლოებით 0.3%.

რია ნოვოსტი გვანვდის გლობალური სახელმწიფო ვალის შეფარდებითი დონის ინდიკატორს (ამ ინდიკატორის შესახებ მონაცემები არც სავალუტო ფონდს და არც მსოფლიო ბანკს არ გააჩნიათ). 2022 წლის ბოლოს გლობალური სახელმწიფო ვალის ზომა მშპ-ის 94,5%-ს უდრიდა. გასული წლის ბოლოს კი მან მშპ-ის 95,8% შეადგენდა. ასეთი სწრაფი ტემპით ზრდის შემთხვევაში შეიძლება ველოდოთ, რომ დაახლოებით სამ წელიწადში გლობალური სახელმწიფო ვალის მაჩვენებელი 100 პროცენტს გადააჭარბებს.

ასევე პროგნოზირებულია სახელმწიფო ვალის სხვა შესაძლო რეკორდული მიღწევები. მაგალითად, 2024 წლის ივნისში აშშ-ის კონგრესის საბიუჯეტო ოფისის პროგნოზით, აშშ-ის სახელმწიფო ვალი 2034 წელს 50 ტრლნ დოლარის ნიშნულს გადააჭარბებს. თუმცა, ზოგიერთი ექსპერტი თვლის, რომ ამერიკამ შეიძლება ვერც მიაღწიოს ამ „რეკორდის“. აშშ-ის ხაზინამ ახლახან გამოაქვეყნა მონაცემები ივნისში ქვეყნის ფედერალური ბიუჯეტის შესრულების შესახებ. ივნისში შეერთებულმა შტატებმა 140 მლრდ დოლარი დახარჯა ეროვნულ ვალზე პროცენტის გადახდაში, რაც ისტორიაში სარეკორდო თანხა იყო. მთლიანი მაჩვენებელი 2024 წლის და-

საწყისიდან 868 მლრდ დოლარამდე გაიზარდა, ხოლო წლის ბოლოს შეიძლება 1,15 ტრლნ დოლარს მიაღწიოს (tass.ru, 2024).

საპროცენტო ხარჯები სწრაფად იზრდება, მაგრამ ბიუჯეტის შემოსავლები არ შეესაბამება მას. შედეგად, 2024 წლის ივნისში შეერთებულმა შტატებმა ბიუჯეტის შემოსავლების 30%-ზე მეტი დახარჯა ეროვნულ ვალზე პროცენტის გადახდაზე. სახელმწიფო ვალის მომსახურებამ უკვე გადააჭარბა თავდაცვის ხარჯებს და აშშ-ის ფედერალური ბიუჯეტის მთავარი პუნქტი გახდა. ასეთმა „რეკორდმა“, რომელიც ერთი შეხედვით მხოლოდ შეერთებულ შტატებს ეხება, მთელი მსოფლიო დაძაბა. ამერიკა სწრაფად მიისწრაფვის სუვერენული დეფოლტის რისკისკენ, რაც გლობალური ფინანსური და ეკონომიკური კატასტროფის მომასწავებელია, ვინაიდან მსოფლიოს მრავალი ქვეყანა ამერიკის სახელმწიფოს კრედიტორია.

ლიტერატურა

1. Conte Niccolo, (2023). Visualizing \$97 Trillion of Global Debt in 2023. December 5, 2023. <https://www.visualcapitalist.com/97-trillion-of-global-debt-in-2023/>
2. Federal Outlays: Interest as Percent of Gross Domestic Product. <https://fred.stlouisfed.org/-series/FYOIGDA188S>
3. Global Debt Monitor. Politics and Climate Finance in a High-Debt World. – IIF, November 16th, 2023, <https://www.iif.com/Products/Global-Debt-Monitor>.
4. <https://www.fondsk.ru/news/2024/01/03/itogi-2023-goda-mirovoy-dolg-probil-planku-v-300-trln-dol-larov.html>
5. <https://www.fondsk.ru/news/2024/05/26/kazhdye-100-dney-novyy-trillion-federalnyy-byudzheth-shapopal-v-dolgovuyu-petlyu>
6. <https://www.fondsk.ru/news/2024/07/12/amerike-razmeschat-svoy-gosudarstvennyy-dolg-vsyo-slozhnee.html>
7. <https://www.fondsk.ru/news/2024/07/18/summarnyy-gosudarstvennyy-dolg-v-mire-probil-planku-v-100-trillionov-dollarov.html>
8. https://www.imf.org/external/datamapper/GG_DEBT_GDP@GDD/CAN/FRA/DEU/ITA/JPN/GBR/USA
9. IMF, (2024). General government gross debt. 2024. https://www.imf.org/external/datamapper/-GGXWDG_NGDP@WEO/OEMDC/ADVEC/WEO WORLD
10. Richter Wolf, (2024). The Foreign Holders of the Ballooning US Debt: They're Buying, But Don't Keep Up. Jun 19, 2024. <https://wolfstreet.com/2024/06/19/the-foreign-holders-of-the-ballooning-us-debt/>
11. tass.ru, (2024). Конгресс США прогнозирует, что госдолг превысит \$50 трлн в 2034 году. <https://tass.ru/ekonomika/21134611>
12. U.S. Becomes the World's Largest Debtor Country, (1986). June 24, 1986. <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1986-06-24-mn-21190-story.html>
13. Глобальный долг в мире в 2000-2014 гг. https://popecon.ru/otrivki/230-globalnyi-dolg-v-mire-v-2000-2014-gg.html?utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.fondsk.ru%2F

DYNAMICS OF PUBLIC DEBT OF THE WORLD'S LEADING COUNTRIES IN 2023-2024 AND ITS EXPECTED RESULTS

Malkhaz Chikobava

PhD in Economics

Associate professor of

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Abstract

The article analyzes the dynamics of existing public debts for the current period of 2023 and 2024 in the leading countries of the world and their possible negative consequences for the global economy.

The article notes that in the period 2018-2023, the largest absolute growth in the debt of the first group was observed in countries such as the United States, Japan, France and the United Kingdom. In the second group of countries, the bulk of the debt growth falls on China, India, Brazil and Mexico. The dynamics of the world debt in relative terms (the share of debt in world GDP) is interesting. At the beginning of the last decade, this figure exceeded 300% of GDP.

At the end of 2023, there were three leaders in the list of countries with the absolute value of public debt – the United States, China and Japan. The United States was far ahead of everyone else: by the end of 2023, its public debt reached \$ 35 trillion. The annual growth was 6%. China's public debt amounted to \$ 14.9 trillion, an increase of 8% compared to the previous year. Japan's public debt amounted to \$10.6 trillion, decreasing by 3% for the first time in many years. The total debt of the three countries at the end of 2023 was \$63.0 trillion. At the end of last year, ten countries of the world (USA, China, Japan, Great Britain, France, India, Germany, Italy, Canada, Brazil) accounted for about 85% of the world's public debt, and the rest of the 168 countries of the world accounted for about 15%. Interest expenses are growing rapidly, but budget revenues are not keeping up with them. As a result, in June 2024, the United States spent more than 30% of its budget revenues on paying interest on the government debt. Debt servicing has already exceeded defense spending and has become the main item in the US federal budget. Such a ~record~, which at first glance concerns only the United States, made the whole world nervous. America is rapidly moving towards a sovereign default, which will cause a global financial and economic catastrophe, since many countries of the world are creditors of the US state.

Key words: government debt, sovereign default, debt servicing interest, absolute and relative debt ratios, net investment position, capital exports, capital imports.